

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

Araştırma Makalesi /
Research Article

YIL: 2024
CİLT: 9
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 27.05.2024
Kabul Tarihi: 24.06.2024
Yayımlanma Tarihi: 28.06.2024

ARTICLE INFO

Submitted date: 27.05.2024
Accepted date: 24.06.2024
Published date: 28.06.2024

e-ISSN 2547-9865

Kosova ve Makedonya Türk Aydınlarının Dil Devrimi'ne Bakışı

*Perspective of Turkish Intellectuals from
Kosovo and Macedonia on the Language
Revolution*

Doç. Dr. Murat Yusuf Önem
Uluslararası Balkan Üniversitesi,
myonem@outlook.com,
0000-0003-4279-4059

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen toplumsal değişimler, yeni oluşturulan siyasi düzenin felsefesini belirlemek, bunu geniş kitlelere tanıtmak ve onların sahiplenilmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Türkiye'de ulus oluşturma sürecini engelleyen unsurların izlerini silmek ve modern, seküler ve tek bir ulus yaratmak amacıyla dil üzerinde de çalışılmıştır. Dil reformunun Türk toplumunu ve dilini dönüştürme başarısı, Harf Devrimi sonrasında 1932'den Atatürk'ün ölümüne kadar sınırlı düzeydedir. Yüzyılın sonunda, Türkçenin kendi bütünlüğü içinde Dil Devrimi'yle amaçlanan sürecin tamamladığı söylenebilir. Bu devrimin etkileri sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türk topluluklarının bulunduğu diğer bölgelerde de hissedilmiştir. Balkanlar'daki Türk toplulukları da bu değişimden etkilenmiştir. Özellikle Kosova ve Makedonya Türklerinin yazı dili olarak Türkiye Türkçesini benimsemiş olmaları bölgedeki aydınların bu yeni durum üzerine düşüncelerini gerektirmiştir. Dil Devrimi ile ilgili olarak Türkiye'deki yayınları da takip eden Kosova ve Makedon aydınlarının Tahsin Yücel, Doğan Aksan, Ömer A. Aksoy, Suat Yakup Baydır, Adnan Binyazar, Mustafa Canpolat, H. Rıdvan Çongur, Kemal Demiray, Emin Özdemir, Talayban Soy Türk, Vecihi Timuroğlu, Hüseyin Tuncer, Hamza Zülfikar gibi Türkiye'den bazı yazarları okudukları gözlenir. Türkiye'deki Dil Devrimi'nin Kosova ve Makedonya Türk yazarları üzerindeki etkileri oldukça derin ve uzun vadeli bir etkileşim şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu etkileşim, bölgedeki Türk edebiyatının gelişiminde belirgin izler bırakmıştır. Bu bağlamda, Dil Devrimi'nin Balkanlar'da Türkçenin standartlaştırılması ve ulusal kimliklerin oluşturulmasına nasıl katkı sağladığı daha geniş bir araştırma konusu olabilir. Bölgedeki bazı yazarların Dil Devrimi hakkında, genel olarak, Türkiye'deki resmî ideolojiyle paralel hareket ettiklerini ortaya koymayı amaçlayan bu nitel çalışmada içerik analizi bir yöntem olarak benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kosova, Makedonya, dil devrimi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

Abstract

After the establishment of the Republic of Turkey, the social changes carried out under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk were carried out in order to determine the philosophy of the newly created political order, to introduce it to the masses and to

ensure their ownership. Language has also been studied in order to erase the traces of the elements that hinder the nation-building process in Turkey and to create a modern, secular and single nation. The success of language reform in transforming Turkish society and language was limited from 1932, after the Alphabet Revolution, until Atatürk's death. At the end of the century, it can be said that the process aimed by the linguistic revolution in its entirety has been completed. The effects of this revolution were not limited to Turkey, but were also felt in other regions where Turkish communities were present. Turkish communities in the Balkans have also been affected by this change. In particular, the fact that the Turks of Kosovo and Macedonia adopted Turkish as their written language required the intellectuals in the region to think about this new situation. It is observed that Kosovo and Macedonian intellectuals, who also follow the publications in Turkey regarding the language revolution, read some writers from Turkey such as Tahsin Yücel, Doğan Aksan, Ömer A. Aksoy, Suat Yakup Baydır, Adnan Binyazar, Mustafa Canpolat, H. Rıdvan Çongur, Kemal Demiray, Emin Özdemir, Talayban Soy Türk, Vecihi Timuroğlu, Hüseyin Tuncer, Hamza Zülfikar. The effects of the language revolution in Turkey on Turkish writers in Kosovo and Macedonia have emerged as a very deep and long-term interaction. This interaction has left significant traces in the development of Turkish literature in the region. In this context, how the linguistic revolution contributed to the standardization of Turkish and the formation of national identities in the Balkans may be a broader research topic. Content analysis has been adopted as a method in this qualitative study, which aims to reveal that some writers in the region generally act in parallel with the official ideology in Turkey about the language revolution.

Keywords: Balkans, Kosovo, Macedonia, language revolution, Modern Turkish Dialects and Literature.

Giriş

Dil, insan topluluklarının anlaşma aracı olarak sürekli değişir ve gelişir. Bu değişim belirli ölçüler içinde gerçekleşir ve dilin sosyal yapıya bağlı olarak gelişmesine olanak tanır. Dil, iki ana şekilde değişir: doğal gelişme ve insan müdahalesiyle. Doğal gelişme, bir dilin kendi yapısından veya dış etkenlerden kaynaklanan değişme ve gelişmeyi içerir. Bu değişimler genellikle daha iyiye ve daha zenginleşmeye doğru bir eğilim gösterir. Dil, sosyal bir varlık olduğundan, bir ulusun kültür hayatıyla sıkı bir ilişki içindedir ve evrimsel değişimler, ulusun kültür düzeyinin bir yansımasıdır. Bu nedenle, yüksek kültür seviyelerine ulaşmış uluslar genellikle yüksek kültürel dillere sahiptir.

Devrimler, Türk milletinin ilerlemesini sağlamak için eski yapıları yıkıp yerine modern müesseseleri koyan bir süreçtir, genellikle kısa süre içinde insan müdahalesiyle gerçekleşir. Türk toplumunda dil sorunu, ulus olma bilincinin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmiş ve belirli dönemlerde değişime uğramıştır. Özellikle 19. yüzyılın başlarında Osmanlı toplumunda başlayan Batılılaşma hareketleri, dil konusunda da önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Osmanlı'nın çöküşü ve ardından Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde dilde Türkçeleştirme ve modernleşme çabaları hız kazanmıştır. Türk Dil Kurumu aracılığıyla yönetilen Dil Devrimi, millî bir dilin gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak amacıyla yapılan, daha uzun bir süreçte doğal gelişmeye yön veren bir atılımdır (Korkmaz, 1970).

Tanzimat Dönemi ile dil üzerine düşünceler, modernleşme sürecinin bir yansıması olarak ele alınır (Şavkay, 2002 s.28). Bu dönemde dil, ulusal kimliğin oluşturulması ve modernleşme ideallerinin gerçekleştirilmesi bağlamında önem kazanır. Aydınlar, dilin temizlenmesi, basitleştirilmesi ve standartlaştırılması gerektiğini savunurken, Batı'daki dil reformlarıyla paralellik gösteren düşünceler geliştirirler (İmer, 1976, s. 32). Dil, eğitimde ve yazılı iletişimde etkili bir araç olarak görülürken, halkla ilişkilerde de önemli bir rol oynaması gerektiği vurgulanır. Tanzimat Dönemi Türk edebiyatı dilin dönüşümünün ve modernleşmenin gerektiğini ilan ederken kendisinden sonraki süreçte bu noktada bir duraklama yaşanmıştır. Edebiyatta sosyal fayda anlayışının dönemin siyasi etkisiyle değişmesi üzerine sanatı ve bireyselliği esas alan edebî faaliyetler ön plana çıkar. Bu da dilin eski alışkanlıklar üzerine devam etmesine sebep verir. Tanzimat Edebiyatının birinci döneminde gündeme gelen dilde yenilik konusu, Yeni Lisan Hareketi ile uygulamanın esas alındığı bir programa dönüşmüştür. Buna göre: Türkçeye yerleşmiş herhangi bir yabancı dilbilgisi yapısı veya sözdizimi terkedilmelidir. İstanbul ağzı temel alınarak yazılı ve sözlü dil arasında bir uyum sağlanmalıdır. Bu dil, edebî ve bilimsel eserlerde kullanılmalı ve halk ile entelektüel kesim arasındaki dil farklılığı ortadan kaldırılmalıdır. Dilimize yerleşmemiş ve Türkçe karşılığı olan yabancı kelimelere itibar edilmemelidir. Halk arasında yaygınlaşmış yabancı kelimelere, kendi dil

yapılarına bakılmaksızın yer verilmelidir (Perviz, 1911, s.52-55). *Genç Kalemler* dergisinde Yeni Lisan anlayışına dair tartışmaların sürdüğü görülür. Konu üzerine yapılan itirazların dergi yazarları tarafından cevaplandığı birçok yazı ile karşılaşılır. Balkan Savaşları'na denk gelen bu süreçte Anadolu'ya dönmek ve Türkleşmek arzusunun dilde de artık inkâr edilemez bir eğilime dönüşmesi kaçınılmazdır. Öyle ki Millî Edebiyat Dönemi'nde yazılan bazı eserler sonrasında yazarları tarafında daha sade bir Türkçe ile tekrar yayımlanmıştır. Çanakkale, I. Dünya ve akabinde Kurtuluş Savaşı'nda bütün varlığını ortaya koyan bir milletle yaşayan dil halkına dönmek zorundadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni devlet köklü değişiklikleri kademeli olarak uygulamaya sokmaktadır. Öncesinde de tartışılan Arap harfleri yerine 1928'de Latin harflerine geçilir. Geçiş süreci birkaç yıl sürse de sert bir dönüşümdür. Bu, Ortadoğu ya da Batı toplumu olmak noktasında yapılan bir tercihin önemli göstergelerindedir.

Harf devrimi, ülkede okuma-yazma öğrenmeyi kolaylaştırarak eğitim ve öğretimin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Arap alfabesinin terk edilmesiyle birlikte, Türkçenin ses kurallarına uygunluğu sağlanarak Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçeye uyum sağlaması teşvik edilmiştir. Bu değişim, yabancı kelimelerin gerçek bağlamlarını ortaya çıkararak, kelimelerin daha bilinçli bir şekilde sarf edilmelerini sağlamış ve bu yabancı kelimelerin rahatsızlık yaratmasını önemli ölçüde azaltmıştır. Harf devrimi, öncelikle dilin güncel durumuyla uyumlu olmayan yabancı sözcük ve deyimlerin Türkçe karşılıklarını tercih etmeyi teşvik etmiştir. Ayrıca, yabancı kökenli ve karmaşık terimler azaltılarak, Türkçeyi daha bilimsel, felsefi, hukuki ve idari terimlerle donatmayı hedeflemiştir. Bu dönüşüm aynı zamanda Batı bilimlerinin ve düşüncesinin terimlerini Türkçeye çevirerek, Türkçeyi bilimsel ve felsefi alanda güçlendirmeyi amaçlamıştır (Yücel, 2007, s.184-185). Tahsin Yücel, Dil Devrimi'nin başarısı ve geldiği nokta hakkında özet olarak şöyle düşünmektedir: Yeni sözcüklerin hızlı bir şekilde dilde yer edinmesi, belirli bir doyum noktasına ulaşıldığında dildeki uyumun artmasını sağlamıştır. Konu üzerindeki tartışmalar azalarak Dil Devrimi genel olarak kabul görmüş ve kişisel tercihlere bakılmaksızın, dildeki değişikliklere uyum sağlanmıştır (Yücel, 2007, s. 192).

Gerek Harf Devrimi gerekse Dil Devrimi'ne karşı çıkan aydınlar da olmuştur. Bunların ana dayanak noktası; Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçelerinin kullanılmasıyla birlikte ifade imkânlarının ve böylece dilin daralmasıdır. Bunun yanı sıra devrim adına dilin kendi evrimine uymayan bazı zorlama sözcüklerin dayatılması da muhalifler tarafından itiraz edilen konulardandır. Dil konusunda muhafazakâr bir tutum göstererek gelenekten yana olanlar devrim taraftarlarını komünist, sosyalist ve sol görüşlü olarak nitelerler. Bu dünya görüşlerine sahip olan aydınların büyük çoğunluğu gerçekten devrime hızla uyum sağlayarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bunda toplumcu düşüncelerin halka ulaşma istekleri görülür. Diğer taraftan konuşma diliyle yazı dili arasında büyük fark demokratik bir toplumun önündeki en büyük engeldir. Halkın eğitilmesi, aydınlanması, ekonomiye katılması ve gelir dağılımında dengenin sağlanması ve huzurlu bir toplum için dilde birliğin olması gereklidir.

Balkanlar, İstanbul'a yakın olması, Avrupa'ya açılması ve bereketli topraklara sahip olmasından dolayı Osmanlı'ya geniş bir alanda kaynaklık etmiştir. Beşerî ve doğal kaynaklar, tarım ve hayvancılık, ticaret, kültür ve askerî faaliyetler bunlar arasında sayılabilir. Bu bereketli topraklarla ilişkilerin yoğun olması İstanbul ile birlikte olan ve ona paralel hareket eden bir edebî geleneğin oluşmasını da sağlar. Türklerin Balkanlardaki varlığı Osmanlı'dan çok öncesine gitmektedir. Buna rağmen Balkanlarda Türk edebiyatı Osmanlı'dan sonra yükselişe geçer (Gönel, 2012, s. 101). ve bölgede birçok şair yetişir. Böylece Balkanlar, edebiyat alanında da, özellikle klasik dönemde, varlığını hissettiren bir etkiye sahiptir (Koç, 2023, s. 42).

Balkan Savaşları'ndan sonra İstanbul ve Anadolu ile bağları büyük oranda kopan bölgedeki Türkler edebî faaliyetlerinde yine Türkiye'deki gelişmeleri takip ederler. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Sırp Krallığı hakimiyetinde olan bugünkü Kuzey Makedonya'daki Türkler 1944 yılına kadar Arap alfabesini kullanmışlardır. Aynı yıl Üsküp'te Türkçe eğitimin Latin Alfabeti ile başladığı 21 Aralık günü, Makedonya'da yaşayan Türkler için millî bayram olarak kutlanmaya başlanır (Keskiner, 2022). 23 Aralık'ta ise bölgenin ilk Latin harfli gazetesi *Birlik* yayın hayatına başlar. Sırp yönetiminin sonlanmasıyla birlikte Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesinin ardındaki temel motivasyonun Türkiye'yi, anavatanı, takip etme arzusundan kaynaklandığı söylenebilir. On altı yıllık bir gecikmeyle de olsa Makedonya Türklerinin Latin alfabesine geçmiş olmaları önemlidir. Bölgede birlikte yaşadıkları Osmanlı tebaası Arnavutların 1908'de Latin alfabesinden uyarlanan bir alfabeyle geçtikleri düşünülünce bu durumun önemi daha anlaşılmaktadır. Makedonların da yine Latin alfabesinden geliştirilmiş Kiril'i benimsemeleri Makedonya Türklerinin Latin alfabesine Türkiye'den çok daha önce aşına olduklarını gösterir. Bu yönüyle de geç kalış farklı boyutlarda ele alınabilir. Arap harflerinin kullanılmasına rağmen bölgedeki Türkçe Türkiye'de dilin sadeleşme serüveniyle paralellik gösterir. Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıyla başlayan Türkçedeki devrim hareketi Makedonya Türklerinin gerek Arap gerekse Latin harfli yazı dillerinde etkisini göstermiştir.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı'nın birinci kuşağının Dil Devrimi ile yakından ilgilendiği ve Türkiye'deki yayınları yakından takip ettiği görülür. Tahsin Yücel, Doğan Aksan, Ömer A. Aksoy, Suat Yakup Baydır, Adnan Binyazar, Mustafa Canpolat, H. Rıdvan Çongur, Kemal Demiray, Emin Özdemir, Talayban Soy Türk, Vecihi Timuroğlu, Hüseyin Tuncer, Hamza Zülfikar gibi yazarların yayınlarından tıpkı basımlar yapılarak devrimdeki maksadın doğru anlaşılmasını isterler. Kendi yazılarıyla da Dil Devrimi'ni desteklerler. Bu çalışmanın amacı, uzun bir aradan sonra bölgede yeniden yapılanan Türk edebiyatının temsilcilerinin Dil Devrimi'ne bakışlarını ortaya koymaktır. Bu konuda fikir beyan eden Necati Zekeriya, Veli Ahmet, Avni Abdullah, Arif Ago, Recep Murat Bugariç, Salih Lika, İskender Muzbeg ve Yusuf Süreyya'nın yazılarından hareket edilerek çalışma sürdürülecektir.

Kosova ve Makedonya Türk aydınlarının Dil Devrimi'ne bakışı

Necati Zekeriya

Necati Zekeriya, Kuzey Makedonya ve Kosova bölgesinin en tanınmış yazarlarından. Başta şiir ve hikâye olmak üzere çeşitli türlerde verdiği eserlerden farklı dillere çevrilenler vardır. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bünyesindeki halklara tanıdığı özgürlüklerden en üst seviyede faydalanmak amacıyla Türkçe yayın faaliyetlerini sürdürmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede şartlar bellidir. Dönemin aydınları Türklerin varlığını koruma ve yok olmama gayreti içinde bir denge politikası izlemişlerdir. Eserlerinde dili titizlikle kullanmaya çalıştığı görülen Necati Zekeriya, Dil Devrimi'ne gönülden bağlıdır. Sosyalist realizmin etkisiyle halkının faydasını önceler ki bu faydanın da en iyi şekilde sağlanmasının şartı Türkiye'den kopmamaktır. Bu kopuşun en kritik noktası ise Türkçedir. Bütün şartlar düşünüldüğünde en pratik yol anavatana yazı diliyle doğrudan bağlanmaktır.

Necati Zekeriya, dilde tam anlamıyla bir devrimin gerçekleşmesinin uzun bir süre alacağını farkındadır. Bunun zorla kabullenilemeyeceğini ancak eğitimle bilinçlenerek olacağını vurgular. Türkçe asırlardır yabancı dillerin boyunduruğu altında kalarak halk dilinden uzaklaşmıştır. Bu duruma dikkat çekmek için Yunus Emre'den şu dizeler ile:

İndim harman yerine
Kar düşmüş üzerine
Karı deştim el ile
Yarım çıktı gül ile

Tevfik Fikret'ten şu dizeler arasındaki farka işaret eder:

Kimseden ümmid-i feyz itmem, dilenmem perr ü bal
Kendi cevvim, kendi eflâkımda, kendim tairim.¹

Cumhuriyet'in ilanına kadar şair ve yazarlarımızın halkın konuştuğu dilden uzaklaşma çabası içinde olduklarını bunun da dilimizi "soysuzlaştırdığını" belirtir.

Kendi ifadesiyle "Dil Devrimi davayı daha doğduğu günden beri kazanmıştır." Necati Zekeriya Dil Devrimi'ne gönülden inanmaktadır. Bu harekete karşı olanları ise gerici olarak niteler. Yugoslavya halkının bu konuda devrimden yana bir tavır aldığını çünkü halk doğal olarak anlayabildiği dille konuşup yazmak ve o dille yazılmış metinleri okumak isteyecektir. Bu da aslında Dil Devrimi'nin ana ilkesini oluşturmaktır. Dolayısıyla Yugoslavya'da yaşayan Türkler, 1944'ten sonra Latin alfabesine geçilmesiyle birlikte devrimin gereğince bir dil anlayışını benimsemişlerdir. 1944'te *Birlik* gazetesinin ilk sayılarından itibaren sadeleşme yolunda mesafe almış bir dille karşılaştığı gibi 1965'ten sonra yayımlanan *Sesler* dergisinde

¹ Necati Zekeriya'nın metnindeki bazı yazım yanlışları düzeltilerek bu mısralar aktarılmıştır.

devrimle tam uyumlu bir dillin hâkim olduğu görülür. *Pioner* çocuk gazetesi, *Tomurcuk*, *Sevinç* gibi çocuk dergilerinde de devrim doğrultusunda bir dil tercih edilmiştir.

Necati Zekeriya'nın dil konusunda itiraz ettiği bir nokta da Yugoslavya'da kendine özgü bir Türkçe arayışında olunmasıdır. Dile dikkat etmeyen bazı yazar ve öğretmenlerin alışkanlıkları üzere metinlerini bölge ağızlarına göre oluşturmalarını yadırgar. Özellikle yazı dilinde Türkiye Türkçesinin tüm kaidelerine uyulması gerektiğini şiddetle savunur. Bunun dışında eğitim dili ve radyo televizyonlardaki yayınlarda da bazı eksiklikler olsa da bunların da geliştirilerek uygulamada birliğin sağlanmasını savunur. "Bizim Türkçemiz başkadır." Diyerek hareket edenleri gülünç bulur. Yazar, Türkçeyi bilmek noktasında Türkiye'ye örnek olabileceklerine dair bir tez ileri sürer. Bölgede yayın işleriyle uğraşan Türkler birçok yabancı dili de doğal olarak öğrenmektedirler. Bu dillere zaman zaman günlük konuşmalarında da başvururlar. Türkçeyi kusursuz bilen birisinin diğer yabancı seçenekler arasından Türkçe olanı seçmesi noktasında bir bilincin Yugoslavya Türkleri arasında yayılmasının Türkiye'yi de olumlu etkileyeceğini düşünür. "Neden faktör, amil, etken sözcüklerinden Türkçe olanını *Birlik* ve *Tan* gazetelerinde, kitaplarımızda, çevirilerimizde, radyo-televizyon yayınlamızda kullanılmasın?... optimist, nikbin, iyimser...Tradisyon, anane ve gelenek..."

Necati Zekeriya'nın konu hakkında söyledikleriyle kendi yazılarının nasıl bir uyum içinde olduğunu göstermek ve Dil Devrimi'yle ilgili düşüncesinin özünü yansıtmak amacıyla bir pasajın küçük düzeltmelerle doğrudan aktarımı uygun olacaktır.

"Dil canlı bir varlıktır, eytişime bağlıdır. Onu değiştirmeler içinde yaşatmak bir gereksinmedir. Bu yüzden de yaptıklarımızla asla övünmemeliyiz. Onu her gün daha iyiye, daha güzele itelemek zorundayız. Yapıtlarımızın gelecek kuşaklara da armağan kalmasını istediğimiz için, bunu bir tarihi zorunluk olarak benimsemeliyiz. Ancak sürekli çalışmalarımızla olabilir bu. Öyle ki, biz de dil sorununu sürekli olarak eğitecek Küçük Bir Dil Kurultayı kurmalıyız, sık sık dil üstüne karşılaşmalar, seminerler düzenlemeliyiz, Türkiye Dil Kurultayı ile sıkı iş birliği yapmalıyız, karşılıklı iş birliğini hızlatmalıyız. Dil bizim ortak davamızdır ve Dil Devrimi'ne bilinçli her Türkün pay sunması bir zorunluktur. Çünkü bizi yakınlaştıran, yaşatan dildir. Dil aracılığı ile kendi yazınımız yanı sıra, Yugoslav, dolayısıyla Makedon yazınını da ana ülkede daha geniş çapta tanıtmış olacağız." (Zekeriya, 1972, s. 30-35)

Veli Ahmet

Başta *Birlik* gazetesi olmakla birlikte *Sesler* ve diğer süreli yayınlarda sosyal ve dil konulu yazılarıyla karşılaştığımız Veli Ahmet, Dil Devrimi taraftarı olmanın yanı sıra bazı yanlış uygulamaların üzerinde durur. 12. yüzyıldan sonra Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe içinde dengesiz bir şekilde çoğalmasını kabul etmez. Dîvânü Lugâti't-Türk'ten aldığı "Alp Er Tunga Öltü mi" ile başlayan şiirle 15. yüzyıl şairi Necati'nin meşhur gazelini "Nice kâkül nice mü

sünbül-i gül-bûdur bu / Dil-i uşşâkı perişân idici budur bu” (Yılmaz, 2015, s. 373) karşılaştırarak bu dengesizliği kanıtlamak ister. Veli Ahmet, Dil Devrimi'ni desteklerken bu dengesizliğe dayanılarak yapılan sadeleştirmelerde halkın yüzlerce yıldır sarf ettiği bazı kelimelerin dilden çıkarılmasıyla oluşan başka bir dengesizliği de eleştirmek istemektedir.

Yugoslavya'da yaşayan Türkçe de yabancı kelimelere karşı kendini açmıştır. Bölgede birkaç dilin konuşulması bazı yabancı kelimelerin Türkçe karşılığı olsa bile dile girmesine sebep olmaktadır. Bunun önüne ancak bir bilinçle geçilebilir. Veli Ahmet'e göre Dil Devrimi böyle bir bilincin oluşmasına hizmet etmelidir. Ancak yabancı dillerden gelen bazı sözcükler yüzyıllar boyunca halk tarafından tercih edilmesi dilde etrafiyla birlikte kendi kavram dünyasını oluşturur ve bunlar yerine önerilen bazı Türkçe kelimeler kavramları tam karşılamaz. Dilde sadeleşme adına halkta karşılığı oturmuş bu yabancı kelimeleri dilden uzaklaştırmayı Veli Ahmet devrimin mantığına aykırı bulur. Ziya Gökalp'ın *Türkçülüğün Esasları* kitabında Lisani Türkçenin Umdeleri'nin yedinci maddesinde esas alınan düşüncüyü “Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime Türkçedir.” (Gökalp, 1976, s. 131) bir ilke olarak kabul eder (Ahmet, 1979, s. 15-21).

Avni Abdullah

Kosova doğumlu olan Avni Abdullah'ı döneminin yazarlarından ayıran en önemli özelliği bölgede yazarlar genellikle şiirle edebiyata başlarken o öyküyle başlayıp öyküyle devam etmiştir. Bir çalışmasından bahsetse de bunu yayımlamayı başaramamıştır. Aksi hâlde bu bölgenin ilk romanı olacaktır (Önem, 2023, s. 88-89). Hikâyelerinde devrime uygun olarak sade, anlaşılır bir dil hâkimdir. Zaman zaman eski sözcükleri ifadesine katsa da genel dil tavrı içinde önem arz etmez.

Dilimizin Arılaşmasına Uyum başlıklı yazısına Konfüçyüs'ten aktardığı şu epigrafla başlar. “Dil kusurlu olursa, sözcükleri düşüncüyü iyi anlatmaz. Düşünce iyi anlatılmazsa yapılması gereken şeyler doğru yapılmaz, Ödevler gereği gibi yapılmazsa, töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilmez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir.” (Abdullah, 1972, s. 80-85) Buradan anlaşıldığı üzere Avni Abdullah, dili bir milletin varlığı için en önemli unsur olarak görür.

Avni Abdullah, dilde ilerleme için harcanan emek ve çabaların bireysel kaldığından, halkın dil konusunda eğitilmesine önem verilmediğinden ve böylece farklılıkların ortaya çıktığından şikâyet eder. Bazı yazar ve aydınların herhangi bir konuyu anlatırken Arapça ve Farsça kelimelerde ısrarcı davranmalarını kınar. Duruma bir eğitimci gözüyle bakarak birer tomurcuk olarak nitelediği çocuklara ders anlatırken “meyletmek, müspet, beyan olmak” gibi Arapça sözcüklerin tercih edilmesini öğretmenlere yakıştıramaz. Sadece öğretmenlerin değil eğitici rolü olan gazete, radyo ve televizyonların da dil konusunda çok dikkatli olmaları gerektiğini

savunur. Bu alanlarda yapılan dil yanlışları ile ilgili belirli örnekler vererek konunun önemine vurgu yapar. Dilde özleşmeye önem veren ancak dilin bütününe bilmeyen bazı kişilerin özleşmeyi yeni Türkçe sözcükleri kullanmaktan ibaret sandığını ve böylece bazı anlatım bozukluklarına yol açtıklarını yine belirli örneklerle açıklar.

Kosova ve Makedonya'yı "halkların harman yeri" olarak niteleyen Avni Abdullah, Slav dillerinin bizdeki etkisi ve bunlardan kaçınmanın yolları üzerine de düşünür. Slav dillerinin etkisini iki açıdan ele alır. Birincisi dilimize karışan yabancı sözcükler, ikincisi ise cümle yapısında oluşan bozukluklardır. Günlük hayatta diğer halkların kaynaşmasından dolayı halk ağzındaki yabancı tesirini bir miktar hoş görse de yazarları, öğretmenleri ve radyo ve televizyon programcılarının açıkça kınanmasını ister. Yazınla ilgilenen bir kimsenin her şeyden önce Türkçeyi çok iyi bilmesi gerektiğini tekrarlar. Özellikle yazarların Dil Devrimi'nden esinlenerek kelime türetmek istediklerinde, Avni Abdullah çok dikkatli davranmalarına dair onları uyarır. Zira Slav dillerinden Türkçeye geçen kelime ve cümle yapılarının yerleşmesini bazı yazarların kolaylaştırdığını ifade eder.

Avni Abdullah, bütün olumsuzluklara rağmen Yugoslavya Türk yazınında Dil Devrimi'nin önemli aşama kaydettiği düşüncesindedir. Bunun aksini iddia edenler olsa da onları önemsemeksizin şu iki noktaya işaret eder: *Birlik* ve *Tan* gazetelerinin, *Tomurcuk*, *Sevinç* ve *Sesler* dergisinin, Türkçe radyo yayınlarının dil konusunda belirli bir titizlikle çalıştığını vurgular. Bu kuruluşlarda çalışan gençlerin dil konusunu sahiplendiklerini belirtir. İkinci olarak o dönemde yapılan çeviri eserlerdeki dilde buna uygun hareket edildiğine dikkat çeker. Sonuç olarak Avni Abdullah dil konusunda gerçekçi bir yaklaşımdadır. Hiçbir dilin yüzde yüz saf olamayacağını bilir. Ama Türkçesi varken yabancılarının tercih edilmesini keyfi bulur.

Arif Ago

Öğretmen olarak başladığı meslek hayatına akademisyen olarak devam eden Arif Ago, Makedonya'da yüksek okul ve fakültelerde Türkçe öğretmenlerinin ve Türkologların yetişmesinde özveriyle çalışır. Bugün onun yetiştirdiği öğretmenler ve akademisyenler bölgedeki Türkçe eğitimi için çalışmaktadırlar. Hem Türkler hem de yabancılar için Türkçe ders kitapları hazırlayan Ago, 1982'de tamamen Türk alfabesine uygun olarak *İlk Okuma ABECE* ders kitabını yayımlar ve bu kitap 25 sene boyunca eğitime hizmet eder (Abdula, 2018). ABECE kelimesinin özellikle tercih edilmesi Dil Devrimi'nin ne denli içselleştirilmiş olduğunun başlıca göstergelerindedir. Ago'nun diğer aydınlar gibi devrim hakkında üst bir bilince sahip olduğu açıktır. Ancak onda farklı olarak bir eyleme geçme, çözüm üretme gibi daha uygulamaya yönelik bir yaklaşım hissedilir. Bunda onun temelden bir eğitmen ve sonrasında özellikle öğretmen yetiştiren bir akademisyen olmasının etkisi vardır. *Türkçede Dilbilgisi Terimlerinin Uygunluk Önermesi* isimli makalesinde onun bu yaklaşımı bütünüyle görülür. Yazıyı yazmasındaki amacın öğrencilerine ve Türkçe öğretmenlerine ders vermek

olduğu fark edilir. Bu yazıda Arif Ago, dildeki özleşme hareketinin yabancı dillerden aktarılarak mevcut dil bilgisi terimlerini bütünüyle ortadan kaldırmak gibi anlayışının olmadığını vurgular. O, Türkçede uygun bir karşılığı bulunmadıkça zorlama sözcüklerle bu işin çözülemeyeceği düşüncesindedir. Örneğin; kelime, söz ve sözcük terimlerinin birbirinin yerini her zaman alamayacağını bundan dolayı Arapça olduğu için 'kelime'yi atamayacağımızı savunur. 'cümle ve tümce' terimlerinin de bir müddet birlikte kullanılmaya devam edilmesi gerektiğini önerir. Arif Ago'ya göre daha birçok dil bilgisi terimi yerlerine önerilen özleştirilmiş terimlerle birlikte verilmelidir. Ago, Dil Devrimi'nin zaman alacağı düşüncesindedir ve bu süre içinde yazı dilinin öğretilmesinde ve öğrenilmesinde kavram kargaşasının önüne geçmek istemektedir (Ago, 1970, s. 27-30).

Recep Murat Bugariç

Recep Murat Bugariç, edebî çalışmalarının temelini hikâyeler oluşturur. Şiirle ilgilendiği bir dönem geçirmiş olsa da bu alanda belirgin bir başarı elde etmemiştir. Bugariç'in öğretmenlik kariyerinin başlangıcında eğitim sorunları üzerine düşündüğü gözlemlenir, zira eğitimci kimliği ön plandadır. Ayrıca dil konusunda da bazı meseleler üzerine düşünmüştür (Önem, 2023, s. 86). Dil Devrimi de bunlar arasındadır. Devrime kadar Türkçenin geçirdiği değişime ve neden bir dil devrimine gerek duyulduğuna dair bilgi ve birikimi ileri seviyededir (Bugariç, 1981, s. 46-52).

Bugariç, Balkan Savaşları'ndan Dil Devrimi'ne kadar olan dönemi dil ve eğitim açısından aktarması bölgede sürecin nasıl geliştiğine dair fikir vericidir.

“Balkan Savaşlarından sonra yalnız anayurttan değil, anadilimizden de koptuk. Tabii bunun acısını biz çektik, biz Balkanlar'da kalan Türkler. Devlet Okulları elimizden gitti; iptidai mektepler, rüştiyeler, idadiler kapandı. Yeni açılan okullar Makedonca da değil, Sırpçaydı, biz mi bu okulları tercih etmedik, Slavca diye kendi onurumuza mı yediremedik yoksa bize engeller mi çıkarıldı bilmiyorum. Üsküp'te 1919'da Tefeyyüz ile İrfan (Mehmet Sokoloviç adıyla) yeniden çalışmaya başladı. Bu okulları istemeyenler çocuklarını mahalle yani sibyan mekteplerine verdiler. 1928'de Türkiye'de yapılan Harf devrimi bu sibyan okullarına girmedi, eski dil, eski yazı 1944'e kadar devam etti. Medreselerde okutulan Türkçe de eskiydi. Buna göre Üsküp'te konuşulan Türkçe de Osmanlıca sözcüklerle yüklü bir Türkçeydi, ama sağlam bir Türkçeydi, bugün konuşulan Türkçe kadar yoksul değildi. 1952'de başlayan ikinci büyük göç de Türkçemize darbe indirdi, mahalle dili değişti, çarşının dili değişti, çünkü biz Türkler küçük bir azınlık durumuna düştük...1944'te daha savaş tümüyle bitmeden Türk azınlığı (Batı Makedonya dışında) kendi anadiliyle okuma hakkını kazandı ve bu işe yeni harflerle başladı. Köy ve kentlerde açılan Türk okullarında binlerce çocuk, hiç zorluk çekmeden kısa bir zaman içinde Türk alfabesini söktü, ders yılı daha bitmeden hepsi okur yazar oldu. Kurslar yoluyla

büyükler de bunu kolaylıkla yaptı. Eğitim ve kültür alanında attığımız ilk adımlar, dev adımlardı, bugünün temelinde tuğlası var o adımların.” (Bugariç, 1997, s. 45).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge ile Türkiye'nin ilişkileri sınırlı düzeydedir. Türkiye'de 1950'de Adnan Menderes hükümetinin kurulmasıyla Balakanlar'daki Türklere kapılar açılır ve Balkan Savaşları'ndan sonraki ikinci büyük göç başlar. Bugariç, bu göç dalgasının 1955-56'da bitmesiyle birlikte Türkiye'den kitap ve dergilerin geldiğini belirtir. Bu yayınlar arasında *Türk Dili* ve *Varlık* dergileri önemli çoğunluktadır. O zamana kadar bilinmeyen Dil Devrimi'yle de böylece tanışıldığını kaydeder. “Dil konusunda Atatürk gözlerimizi açtı, Ataç'ın da etkisi oldu. Bizim gibi küçük bir azınlık yok olmamak için direnç verirken diline sarılmak zorundaydı. Başta şair ve yazarlarımız, öğretmenlerimiz, bunların ardından gelen gençlerimiz bu yeni anadili bilincini benimseyerek özleşmenin yolunu tuttular. Burada ne siyaset vardı ne baskı, yalnız ve yalnız Türklüğümüzü korumak vardı. Evet, anadili bilincimiz yeni bir nitelik kazandı. Her türlü kavram ve terimlerin Öz Türkçelerini öğrenmek isteği her gün biraz daha artıyor, bugün de içimizde taşıyoruz bu isteği, tabii Türklüğümüzden vazgeçmediyse...” (Bugariç, 1997, s. 45).

Bugariç, devrimden maksadın ne olduğu anlaşıldıktan sonra yabancı kelimelerin yerine geçen Türkçe kelimeleri örnekleriyle aktarır. Burada diğer aydınlardan farklı olarak çocuklara verilen isimlerdeki değişime işaret ederek dilde özleşmenin geldiği seviyeyi gösterir.

“Çocuklarımıza verdiğimiz adlardan da Anadili bilincimiz görülebilir: Erol, Şenol, Bilgin, Ertan, Onur, Özcan, Ercan, Yüksel, Türker, Tunçel, Güngör, Barış, Oktay, Taner, Sevim, Sevil, Severcan, Oya, Ten, Dilek, Deniz, Gülşen, Gülserer, Gönül, Şencan, Türkan gibi... Birçok yıllar önce bu adlar bizde yoktu, anlamlarını bile bilmediğimiz Arapça adlar da gün geçtikçe azalmaktadır.” (Bugariç, 1997, s. 46).

Salih Lika

Kosovalı eğitimci, yazar Salih Lika bölgede Türkçe eğitimine katkısı açısından önemli bir şahsiyettir. Özellikle hazırladığı Türkçe ders kitaplarının Türkçe bilen nesillerin yetişmesini sağlamıştır. Salih Lika'da Dil Devrimi'ne dair düşünceye Avni Abdullah'ın *Sesler* dergisinde çıkan *Dilimizin Arılaşmasına Uyum* isimli makalesini eleştirdiği bir yazıda rastlarız. Avni Abdullah makalesinde bazı yazarların Dil Devrimi'nden etkilenecek yeni sözcükler türettikleri ve bunların dilde yeri olmadığını belirtir. Bu sözcüklerden biri de *irdemen*'dir. Lika'nın yazısından anlaşıldığına göre bu sözcüğü kendisi türetmiştir. Sözcüğü *irde* isim kökünden *-men* eki getirerek türettiğini ve bunun dil kurallarına uygun olduğunu kanıtlarıyla ortaya koyar. Lika *irdemen* sözcüğünü “üniversite öğrencisi” olarak anlamlandırarak önerir ve yazılarında kullanır. Avni Abdullah'ın makalesindeki diğer hususları da şiddetle eleştirerek onu devriminin özünü kavrayamamakla suçlar. Slav dilleri ve Arnavutçadan Türkçeye geçen kelimelerin tespiti noktasında da Avni Abdullah'ı dikkatsiz olarak niteler. Ayrıca anlatımında yabancı kelimeleri

fazla bulur (Lika, 1973, s. 54-58). Lika'nın yazısı bölgede Dil Devrimi'nin entelektüel düzeyde tartışıldığını ve sahiplenildiğini gösterir. 50 yıl sonra bugüne gelindiğinde dilimizde *irdemen* kelimesinin olmaması belki Avni Abdullah'ı haklı çıkarmıştır ancak verilen mücadele çok değerlidir.

İskender Muzbeğ

Kosova doğumlu bir şair ve yazar olan İskender Muzbeğ hukuk öğrenimi görmüştür. Bölgedeki çeşitli gazete ve dergilerde yazı hayatını sürdürmüştür. Hikâye ve şiir kitapları mevcuttur. Türkiye'deki yayınları yakından takip eden yazarın Dil Devrimi ile ilgili okumalar yaptığı görülür. Atatürk devrimlerine gönülden bağlı olan Muzbeğ'in Dil Devrimi ile ilgili temel düşüncesi, devrimin Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma projesi olduğudur. Bölgedeki yayınlarda özleşen bir Türkçeyi olumlu görse de özellikle Türkçe eğitiminde eski ve yeni sözcüklerin birlikte verilmesinin bir karmaşa yarattığını ifade eder. Karmaşa yaratan bu durumdan kaçınmak için daha titiz bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini savunur (Muzbeğ, 1982, s. 41-43). Kendi çalışmalarında da devrime uygun bir dili tercih ettiği görülür.

Süreyya Yusuf

Belgrad'da Şarkiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra öğretmenlik yapan ve akabinde Kosova'da pedagoji ve filoloji fakültelerinde öğretim görevlisi olarak Türk gençlerinin yetişmesinde önemli rol oynadı. Tiyatro oyunları, hikâyeler ve dil üzerine eserler yazdı.

Süreyya Yusuf, dil konusunda her ne kadar devrimden yana olsa da bölgede yabancı dillerin etkisi altındaki yazarlar ve katı bir şekilde öz Türkçeyle yazmaya çalışanların oluşturduğu karmaşadan rahatsızdır. Artık Türkçenin devrim yolunda ilerlediğinin ve özleşme noktasında büyük bir aşama kaydedildiğinin öz güveni içindedir. Süreyya Yusuf, devrimle ilgili gelişmeleri ve tartışmaları yakından ve kaynağından takip etmektedir. Dil konusunda gelenekçi bir yaklaşımı sürdüren Hamdullah Suphi'ye devrimden yana olan Nurullah Ataç arasındaki tartışmalarda Ataç'ın yanındadır. Osmanlı geleneğinden gelerek kendini kabul ettirmiş Ataç alışkanlıklarını ve okurlarını terk etmek pahasına özleşmiş bir Türkçenin gereğine inanmıştır. Bu da Süreyya Yusuf'u çok etkilemiştir. Aziz Nesin'in de dil konusunda aynı şekilde bir dönüşüm geçirmesini bölgede bu konuda ikilem yaşayanlar için aktarır. "On üç yıl önce bir gazeteye yazdığım fıkrada *ivedilik* kelimesiyle alay etmiştim... Bu fıkram o zaman çok beğenilmişti. Hele birkaç eski yazar eline sağlık diye beni kutlamışlardı. Beğenilen bu fıkram, bende bir tepki yarattı. İlk o zaman dilimiz üzerinde düşünmeye başladım. Ben ne yapmıştım? *ivedilik* kelimesini yermiştim. Hem de *müstaceliyet* kelimesine karşı. *İvedilikle* diye yazılmayıp *müstaceliyetle* diye mi yazılmalıydı? Yaptığım yanlışı çabuk anladım. Dün dil bayramıydı. Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunun 26. yıldönümünde, *ivedilik*'e karşı *müstaceliyet*'i nasıl

savunduğumu utanarak düşündüm.” (Yusuf, 1965, s. 48-49) Hem Ataç'ın hem Nesin'in yaşantılarını hâlâ eski dil anlayışını sürdürmekte olanların direncini kırmak amacıyla kullanır.

Süreyya Yusuf'un Türkçe dil becerisi bölgedeki yazarlar arasında ilk sıralarda yer alır. Tercih ettiği bazı yabancı kelimeler halk tarafından kolayca anlaşılabilir artık Türkçe olmadığı akla gelmeyen kelimelerdir.

“Bizde bugün ne Osmanlıcanın geleneği yeterince kalmış ne de dil devriminin etkisi gereğince duyulmuştur. Fakat memleketimizde kısa bir zaman içinde olagelen devrimlerin etkisiyle tüm toplumumuzda gelişen bilinç, dilimizin devrimine de kolayca uyup bize düşen payı sunacağımıza en güvenilir bir etkidir. Bizim bu gerçeğimize en çok dayanarak dil sorununun henüz başlangıcında bulunduğumuza karşın, bu olumlu duruşmayı yavaşlatacak gerici direnimlerin acısını tatmadan gerekli başarılar elde edeceğimize inanmaktayım.” (Yusuf, 1965, s. 49)

Bu pasajda da görüleceği üzere “memleket, fakat” gibi yabancı kelimelerin yanı sıra devrimle birlikte gelen kelimeler de dikkat çeker. Buna rağmen uzun cümlelerde özleşmiş Türkçenin anlamı aktarmakta henüz başarılı bir şekilde uygulanamadığı da fark edilir.

Sonuç

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de dile dair gelişmeleri 25-30 yıl geriden takip edebilen Makedonya ve Kosova bölgesi Türk aydınları aradaki farkı kapatmak için büyük bir çaba içinde olmuşlardır. Balkan Savaşları'ndan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bölgede Türkçe eğitiminin sınırlı olduğu düşünülünce verilen mücadelenin büyüklüğü de daha açık bir şekilde anlaşılacaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı olarak adlandırılan bu dönemin aydınları, Türkiye'deki gelişmeleri takip ederek kültürel bağların kopmaması noktasında bilinçli bir tavır sergilemektedir. Muhalifleri tarafından gelenekten kopuşun simgesi olarak da nitelendirilen Dil Devrimi, aslında sosyalist bir düzen içinde yeniden yapılanan Türklerin Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti politikalarıyla uyum içinde olmalarına da imkân sağlar. Halk diline yaklaşma ve halkı eğitme pratiklerini esas alan Dil Devrimi, sosyalist bir oluşumun tarafından olumlu karşılanmıştır. Devlet Başkanı Tito'nun halkların özgürlüğüne dair uygulamaları da bölgede kendi insanına ulaşarak Türk varlığını korumaya çalışan aydınlar tarafından değerlendirilmiş, Türkçe yayın faaliyetlerinin hızlanmasını sağlamıştır.

Bugün Dil Devrimi kendi sürecini tamamlamış ve Türkçenin kendi dinamikleriyle var olabilen bir dengeye ulaşmasını sağlamıştır. Türkiye Türkçesini esas alan bölgenin yazı dilinde hâlâ birtakım eksiklikler vardır ancak 1950'ye kadar iki neslin eğitimsiz kalması bunun makul bir durum olarak kabul edilmesini gerektirir.

Kaynakça

Abdula Furkan (21.12.2018). Burada bir Türk kalmasa bile Türk kültürü yine yaşayacaktır. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/burada-bir-turk-kalmasa-bile-turk-kulturu-yine-yasayacaktır/1343983#>

Abdullah, A. (1972). Dilimizin arılaşmasına uyum. *Sesler*, (70), 80-85.

Ago, Arif (1970). Türkçede dilbilgisi terimlerinin uygunluk önermesi. *Sesler*, (49), 27-30.

Ahmet, V. (1979). Sadeleşme. *Sesler*, (132-133), 15-21.

Bugariç, R. M. (1981). Türkçenin özleşmesi ve bizdeki özellikle Üsküp ağzındaki etkisi, *Sesler*, (161), 46-52.

Bugariç, R. M. (1997). Dil Devrimi'nin bizdeki etkisi. *Sesler*, (314-315), 45-51.

Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gönel, H. (2012). Balkanlarda klâsik Türk edebiyatının hazırlayıcıları Osmanlı kurumları. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 100-106.

İmer, K. (1976). *Dilde değişme ve gelişme açısından Türk Dil Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keskiner, Nihal (21.12.2022). Makedonya Türklerinin dil bayramı. TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/makedonya-turklerinin-dil-bayrami-732208.html#:~:text=15%20Şubat%202007%20tarihinde%20%27Bayramlar,Türklerin%20milli%20bayramı%20kayıldı>.

Korkmaz, Z. (1970). Dilde doğal gelişme ve devrim açısından Türk Dil Devrimi. 15 Mayıs 1970 tarihinde Türk Dil Kurumu'nda verilen bir konferans metnine dayanmaktadır. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/650274>

Koç, R. (2023). Kuzey Makedonya Kalkandelen ağzının ses özellikleri. *Temel Eğitim* (18), 41-48.

Lika, S. (1973). 'Dilimizin anlaşmasında uyum' yazısındaki kimi düşünceler üzerine. *Sesler*, (74-75), 54-58.

Muzbeğ, İ. (1982). Atatürk devrimlerinden biri: Dil Devrimi. *Sesler*, (170), 41-43.

Önem, M. Y. (2023). Birinci ve ikinci kuşaktan şair ve yazarlar. İçinde Balkan Türk edebiyatı. (Ed. Sibel Üst Erdem, Seyhan Mürteza). Üsküp: Balkan Üni. Yay., 81-105.

Perviz (Ömer Seyfettin). (1911). Gençlik kavgası: Beni Terk Et şiirine Dair. *Genç Kalemler*, 2(3), 52-55.

Şavkay, T. (2002). *Dil Devrimi*. İstanbul: Kurtiş Matbaası.

- Yılmaz, O. (2015). *Necâti Bey divânı*, Ankara: AKM Yayınları.
- Yusuf, S. (1965). Dilimizin tutumu üzerine. *Sesler*. (1), 46-49.
- Yücel, T. (2007). *Dil Devrimi ve sonuçları*. İstanbul: Can Yayınları.
- Zekeriya, N. (1972). Dil Devriminin 40. yılı ve Dil Devrimi ışığında biz. *Sesler*, (68), 30-35.